

BEHIJA ZLATAR
(Sarajevo)

ŠEZDESET GODINA POSTOJANJA I RADA ORIJENTALNOG INSTITUTA

O radu Instituta u povodu 25 i 40 godina rada govorili su tadašnji direktori i to je objavljeno u *Prilozima za orijentalnu filologiju*,¹ dok su referati o radu u povodu pedesetogodišnjice i stradanju Orijentalnog instituta objavljeni u monografiji o Orijentalnom institutu.² Zbog toga ću ja samo kratko podsjetiti na rad Orijentalnog instituta od njegovog osnivanja do danas, na najznačajnije oblasti kojima se ova institucija bavi i respektabilne rezultate koji su postignuti u ovih šest decenija, sa posebnim osvrtom na posljednjih deset godina.

Orijentalni institut osnovan je 1950. godine Uredbom Vlade Narodne Republike Bosne i Hercegovine kao samostalna naučnoistraživačka institucija sa zadatkom da prikuplja, čuva, obrađuje i objavljuje arhivsku i rukopisnu građu na arapskom, turskom i perzijskom jeziku. Najveći dio naučnog opusa ove institucije vezan je za našu historiju, književnost i kulturnu baštinu osmanskog perioda. Programski zadaci koji su tada osmišljeni i zacrtani razvijali su se i proširivali u skladu sa potrebama nauke i kasnijim opredjeljenjima naučnoistraživačkog kadra u Institutu.

¹ Sulejman Grozdanić, "Orijentalni institut u Sarajevu", *Prilozi za orijentalnu filologiju (POF)* XXV/1975, Sarajevo 1976, str. 13-24. i Ahmed S. Aličić, "Četrdeset godina postojanja i rada Orijentalnog instituta", *POF* 41/1991, Sarajevo 1991, str. 11-19.

² Behija Zlatar, "Orijentalni institut u Sarajevu 1950.–2000." i Lejla Gazić, "Stradanje Orijentalnog instituta u agresiji na Bosnu i Hercegovinu 1992.–1995." u monografiji: *Orijentalni institut u Sarajevu 1950.–2000.*, Sarajevo 2000.

Zahvaljujući činjenici da su u Institutu radili gotovo svi najbolji orijentalisti sa ovih prostora, Orijentalni institut je izrastao u jednu od najuglednijih naučnih institucija u Bosni i Hercegovini u oblasti humanističkih nauka. Dugo bi trebalo da se navedu svi oni koji su ostavili dubok trag, ne samo u historijatu Orijentalnog instituta nego i u oblasti orijentalistike kako u Bosni i Hercegovini, tako i na Balkanu, a i šire. Pa ipak, ne mogu a da ne spomenem bar one koji nisu više među nama, počev od akademika Branislava Đurđeva koji je zaslužan za početak rada Orijentalnog instituta kao samostalne naučnoistraživačke institucije, akademikâ Nedima Filipovića i Avde Sućeske, vrsnog poznavaoca šerijatskog prava Hamida Hadžibegića, priznatih osmanista Hazima Šabanovića, Adema Handžića, Ešrefa Kovačevića, Fehima Spahe, Medžide Selmanović, Dušanke Bojanić, zatim arabista Teufika Muftića, Besima Korkuta, Omera Mušića, Muhameda Mujića, Sulejmana Grozdanića i Ismeta Kasumovića, kao i poznatog zaštitnika i čuvara materijalne baštine Alije Bejtića, te iraniste Džemala Čehajića i posebno Saliha Trake koji je pored svog nesumnjivog doprinosa u naučnom i stručnom radu, sve nas zadužio pružajući nam uvijek nesebičnu pomoć.

Rezultate svoga rada saradnici Orijentalnog instituta objavljuju u časopisu *Prilozi za orijentalnu filologiju* koji je pokrenut odmah nakon osnivanja Instituta i u kojem se objavljuju samo originalni istraživački radovi. Od prvog broja (1950.) pa do danas *Prilozi za orijentalnu filologiju* sačuvali su svoj naučni i stručni profil. Gledajući sadržaje proteklih brojeva *Priloga za orijentalnu filologiju*, može se vidjeti značaj ovog časopisa, raznovrsnost tema, kao i veliki broj saradnika iz zemlje i inostranstva. U časopisu je najviše radova iz oblasti naše historije u doba osmanske vladavine, zatim proučavanja književnosti koju su naši ljudi pisali na arapskom, turskom i perzijskom jeziku kao dio naše kulturne baštine, proučavanja arapskog, turskog i perzijskog jezika i njihovih književnosti, te proučavanja islamske arhitekture i umjetnosti. Tu su naravno i prijevodi naučnih tekstova, bibliografije, kao i ocjene, kritike i prikazi knjiga i časopisa iz oblasti kojima se Institut bavi. Do sada je izašlo 59 brojeva časopisa, a naš časopis je referiran u bazama podataka CEEOL i EBSCO.

Pored *Priloga za orijentalnu filologiju*, rezultate svojih istraživanja saradnici Orijentalnog instituta objavljuju i u drugim izdanjima Instituta. U seriji *Monumenta Turcica Historiam Slavorum Meridionalium Illustrantia* objavljuju se historijski izvori značajni za izučavanje prošlosti Balkana. Do sada je izašlo 12 knjiga iz ove serije, od kojih su od 2000. godine do danas objavljene: *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine* u četiri toma, *Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine* i *Sidžil Tešanjskog kadiluka iz 1740-1752. godine*.

U ediciji *Posebna izdanja* u kojoj se objavljuju monografije o pojedinim temama ili autorima objavljene su 33 knjige, od toga od 2000. godine do danas 10 knjiga, među njima tri knjige 2010. godine: *Glagolski aspekt u perzijskom i bosanskom jeziku*, *Gazi Husrev-beg* i *Naučno i stručno djelo dr. Safvet-bega Bašagića*. Pored toga, svoje knjige, studije i druge naučnoistraživačke radove saradnici Instituta publikuju i u drugim izdavačkim kućama, te drugim naučnim i stručnim časopisima u zemlji i inostranstvu. Neka od tih djela predstavljaju kapitalne radove iz pojedinih oblasti naše orijentalistike i služe kao nezaobilazna literatura i studentima i naučnim radnicima u izučavanju jezika, književnosti, historije i drugih srodnih oblasti.

Orijentalni institut u okviru svoga rada povremeno organizuje naučne skupove kao jedan od oblika razmjene naučnih iskustava i upoznavanja sa radom drugih naučnoistraživačkih ustanova i pojedinaca koji se bave srodnim problemima. Krajem 2007. godine u saradnji sa Filozofskim fakultetom u Sarajevu, Fakultetom islamskih nauka, te Naučnoistraživačkim institutom Ibn Sina održan je međunarodni simpozijum *Mjesto i uloga derviških redova u Bosni i Hercegovini*. U junu 2008. godine Orijentalni institut je u saradnji sa Univerzitetom iz Ohaja (The Ohio State University, Department of Near Eastern Languages and Cultures) organizovao Konferenciju pod naslovom *Konverzija u islam i islamizacija u ranom periodu osmanske vlasti na Balkanu (Conversion to Islam and Islamization in the early Ottoman Balkans)*, a u decembru 2009. godine okrugli sto pod naslovom *Naučno djelo akademika Branislava Đurđeva* u saradnji sa ANUBiH, Filozofskim fakultetom i Institutom za istoriju.

Pored toga, saradnici Instituta su, kao i ranije, i u posljednjih deset godina učestvovali na brojnim domaćim i međunarodnim skupovima, okruglim stolovima, konferencijama, kao što su kongresi pod zajedničkim nazivom *Islamska civilizacija na Balkanu (Islamic Civilisation in the Balkans)* u organizaciji IRCICA-e, koji su održani 2000. godine u Sofiji, 2006. u Bukureštu i 2010. u Skoplju, zatim naučni skup *Istorijska nauka u Bosni i Hercegovini u razdoblju 1990.-2000.* u organizaciji ANUBiH, održan 2001. godine u Sarajevu, međunarodni simpozijum *Turski arhivi (Uluslararası Türk Arşivleri Sempozyumu)* održan u Istanbulu 2005. godine i drugim skupovima u zemlji i inostranstvu.

Institut je uvijek imao dobru saradnju sa drugim naučnim i stručnim institucijama u zemlji i inostranstvu. U prvom redu ta saradnja se ogleda u razmjeni publikacija i časopisa te se na taj način izdanja Instituta nalaze u velikom broju biblioteka i naučnih institucija širom svijeta, a biblioteka Instituta popunjava svoj fond knjiga i časopisa. Saradnja

sa drugim naučnim i stručnim institucijama, kulturnim društvima, redakcijama informativnih sredstava i časopisa, izdavačima ogleda se i u učešću na naučnim skupovima, u izdavačkim projektima, promocijama knjiga, u vrednovanju naučnih projekata i recenziranju knjiga i drugih publikacija, prevođenju i dr.

Isto tako saradnici Instituta odlaze na kraće ili duže vrijeme na specijalizacije, studijske boravke, naučna istraživanja na univerzitetu, u naučne ustanove, arhive i biblioteke, prije svega u Istanbulu, Ankari, Kairu, Beču, Parizu, Dubrovniku, Zagrebu, Beogradu, ali i drugim naučnim centrima.

U cilju ostvarivanja što bolje saradnje, te odlaska naših saradnika na istraživački rad, potpisani su sporazumi o saradnji sa Arhivom Vlade Republike Turske i Agencijom za naučnu, kulturnu i tehničku saradnju (TIKA).

Danas kadrovsku strukturu Orijentalnog instituta čini 20 zaposlenih: šest doktora nauka, šest magistara, jedan saradnik na doktorskom studiju u Americi, tri na postdiplomskom studiju, bibliotekar i tri administrativna radnika.

Organizaciono, Institut čine 3 odjeljenja:

- 1) Historijsko odjeljenje – u kojem se obrađuju i publikuju historijski izvori za historiju naroda BiH i omogućuje njihova upotreba u naučne svrhe.
- 2) Filološko odjeljenje – u kojem se obrađuje i publikuje orijentalna rukopisna građa i drugi izvori za kulturnu historiju BiH, proučava kulturna baština BiH na orijentalnim jezicima, proučavaju arapski, turski i perzijski jezik i njihove književnosti i kulture, te ispituju njihovi elementi u bosanskom jeziku i kulturi.
- 3) Odjeljenje za dokumentaciju – sastoji se od Arhiva, Rukopisne zbirke, Biblioteke i fonda izdanja Instituta, kao i drugih dokumentaciono-informativnih materijala i sredstava. U Odjeljenju se prikuplja, sređuje, čuva i obrađuje arhivska i rukopisna građa, knjige i časopisi i obavljaju svi poslovi vezani za njih. Arhiv danas posjeduje tek nekoliko sačuvanih sidžila iz stare zbirke i brojne fotokopije iz arhiva Predsjedništva Vlade u Istanbulu, arhiva Tapu ve kadastro iz Ankare, Vakufskog arhiva iz Ankara, kao i Zbirku dokumenata i prijevoda koju smo dobili od ANUBiH. Rukopisna zbirka se sastoji od 108 rukopisnih kodeksa sa 203 djela od kojih je samo mali broj manuskripata iz nekadašnje rukopisne zbirke. Biblioteka Orijentalnog instituta danas broji oko 9.500 bibliografskih jedinica, među kojima i 1079 knjiga – poklon porodice našeg nekadašnjeg saradnika Hamida Hadžibegića, zatim 1362 primjerka periodike i 120 naslova ostalih časopisa.

Pored ova tri odjeljenja ostaje i dalje otvorena mogućnost formiranja Odjeljenja za orijentalnu umjetnost, u kojem bi se proučavala orijentalna umjetnost i materijalna kultura, prvenstveno u Bosni i Hercegovini, ali to zavisi od buduće organizacione i kadrovske strukture u Institutu.

Upravno-pravni, administrativni, finansijsko-materijalni i drugi poslovi vezani za opće poslovanje Instituta obavljaju se u Sekretarijatu Instituta.

Organ upravljanja u Institutu je Upravni odbor koji ima pet članova, a stručni je Naučno vijeće od sedam članova.

Kada se pogledaju rezultati rada Orijentalnog instituta u ovih šezdeset godina oni su imponantni, ali i pored toga mi ne možemo biti u potpunosti zadovoljni, jer uvijek može bolje i više. Jedna od slabosti je izvršavanje obaveza na vrijeme, bilo iz objektivnih ili subjektivnih razloga. Pored toga, Institut se konstantno susreće sa nedostatkom sredstava za objavljivanje knjiga, tako da često gotovi radovi čekaju godinama kako bi se publikovali. Ali bez obzira na sve probleme, Institut će nastaviti sa radom i naš zadatak će i u budućnosti biti prikupljanje rukopisne i arhivske građe, njihova obrada i publikovanje, kao i osposobljavanje naučnih i stručnih radnika za istraživanje u toj važnoj oblasti izučavanja naše opće i kulturne historije, jer Institut se je tokom svog dugogodišnjeg rada i kontinuiranog publikovanja građe pokazao kao jedna od temeljnih naučnih institucija, bez čije aktivnosti ne bi bilo moguće validno izučavanje povijesti i kulture na ovim našim prostorima. Većina historiografske, rukopisne, arhivske i druge građe na orijentalnim jezicima je u domenu specijalnosti naučnoistraživačkog kadra ovog Instituta. Trenutno se u Institutu radi na dva makroprojekta: jedan iz oblasti opće (društvene, političke i vojne) historije a drugi u oblasti kulturne historije Bosne i Hercegovine u doba osmanske vlasti.

Nekada je u Institutu težište rada bilo na izučavanju historije Bosne i Hercegovine, kao i na obradi i publikovanju historijskih izvora. Danas u Institutu samo šest saradnika rade u Historijskom odjeljenju na makroprojektu iz oblasti opće (društvene, političke i vojne) historije Bosne i Hercegovine u doba osmanske vlasti a devet saradnika iz Filološkog odjeljenja, uz dva vanjska saradnika sa Filozofskog fakulteta u Sarajevu, rade projekte iz oblasti kulturne historije BiH, kao i na izučavanju arapskog, turskog i perzijskog jezika i književnosti na ovim jezicima. Zbog toga će jedan od naših budućih zadataka biti prijem mlađih saradnika i njihovo osposobljavanje za samostalan naučnoistraživački rad u oblasti historije, te obrada i publikovanje historijskih izvora, posebno osmanskih.

Ako se osvrnemo na radove koji su tokom ovih 60 godina objavljeni u Orijentalnom institutu, bilo u časopisu *POF* ili edicijama *Monumenta*

Turcica ili *Posebna izdanja*, kao i na brojne knjige, studije i radove koje su saradnici Instituta objavljivali u drugim izdavačkim kućama i časopisima u zemlji i inostranstvu, vidjećemo da su ti rezultati impozantni. Kako je već ranije spomenuto, samo u posljednjih deset godina u izdanjima Orientalnog instituta objavljeno je: 10 brojeva časopisa *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 10 knjiga u ediciji *Posebna izdanja* i tri izdanja, od kojih jedno četverotomno, u seriji *Monumenta Turcica*, kao i monografija o Orientalnom institutu u Sarajevu objavljena povodom 50-godišnjice postojanja i rada, a dvotomna Pečevićina *Historija* objavljena je kao zajedničko izdanje El-Kalema i Orientalnog instituta.

Treba posebno naglasiti da su pojedini projekti koji su rađeni u Orientalnom institutu u posljednje vrijeme objavljeni u prijevodima na engleski i arapski jezik, što je još jedna potvrda kvaliteta naučnoistraživačkog rada u Orientalnom institutu u Sarajevu. Mi ćemo nastaviti istraživanja u oblastima kojima se Institut bavi i rezultate tih istraživanja činiti dostupnim naučnoj i široj javnosti u zemlji i svijetu putem našeg časopisa i drugih izdanja. Obilježavanje nekog budućeg jubileja pokazaće koliko se u tome uspjelo.